

İLKOKUL DÜZEYİNDE KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ VEREN EĞİTİMCİLERİN ÖZEL EĞİTİM ÖĞRENCİLERİNİN SORUNLARINA YAKLAŞIMI -KIRIKKALE ÖRNEĞİ¹

APPROACH OF EDUCATORS PROVIDING INCLUSIVE EDUCATION TOWARDS PROBLEMS OF STUDENTS RECEIVING SPECIAL EDUCATION AT PRIMARY SCHOOL LEVEL

Prof. Dr. Sıtkı YILDIZ

Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Kırıkkale/Türkiye

Sabriye ÇETİNKAYA

İlkokul Öğretmeni, Kırıkkale/Türkiye

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1069>

Reference : Yıldız, S. & Çetinkaya, S. (2018). "İlkokul Düzeyinde Kaynaştırma Eğitimi Veren Eğitimcilerin Özel Eğitim Öğrencilerinin Sorunlarına Yaklaşımı -Kırıkkale Örneği", International Social Sciences Studies Journal, 4(27): 5876-5891

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Kırıkkale il merkezinde ilkokulda kaynaştırma eğitimi alan engelli öğrencilerin ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda özel eğitim hizmetlerinden yararlanmaları sürecinde ortaya çıkan problemlerin belirlenmesidir. Çalışma kapsamında; sınıf öğretmeni, rehber öğretmen ve idarecilerden oluşan toplam 61 eğitimciyle yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Bulgular fiziksel, eğitimci, aile, engelli öğrencinin kendisi, akran, ders araç-gereçleri ve müfredat konu başlıkları altında gruplandırılmıştır. Çalışmada eğitimcilerin görüşleri cinsiyet ve engelli öğrenciyle çalışma süresi değişkenlerine göre sınıflandırılmış, bu verilerin analizinde bağımsız örneklem t testi analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; engelli öğrencilerin yaşadıkları sorunların engel tür ve derecelerine göre farklılık gösterdiği ve öğrencilerin ihtiyaç duydukları eğitimi gerektiği biçimde alamadıkları görülmektedir. Yapılan t testi sonuçlarına göre ise; eğitimcilerin engelli öğrencilerin eğitim yaşantılarını etkileyen toplam 26 maddeden oluşan sorunlara ait görüşlerinin cinsiyet değişkeninden bağımsız olduğu, fakat bu sorunlardan 5 tanesi ile engelli öğrenciyle çalışma süresi değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, kaynaştırma eğitimi, engelli öğrenci, okul sorunları, özel eğitimde sorunlar.

ABSTRACT

The aim of the research is to determine the challenges that arise while disabled students, in accordance with their interests, will, competence and talents, are attending the inclusive education services of the primary school in Kırıkkale city center. Within the scope of the research, semi-structured and face to face interviews have been carried out with a total of 61 educators composed of primary school teachers, school counselors and administrators. Descriptive analysis has been applied in the analysis of the data. Findings have been classified as physical, educators, families, disabled students themselves, peers, classroom materials and curriculum. In the research the opinions of educators have been classified according to variables like gender and instructional time, and independent sampling t analysis has been applied in the analysis of the data. According to research results, problems encountered by disabled students vary with regard to type or degree of disability, and students cannot take the education they need. On the other hand, the t test results have displayed that the opinion of the educators as regards the 26 problems affecting the education life of disabled students are free from the variable of gender, but that 5 of these problems are closely related to the variable of instructional time.

Keywords: Special education, inclusive education, disabled student, school problems, problems in special education.

¹ Bu çalışma, Sabriye Çetinkaya'nın Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Sıtkı Yıldız'ın danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Çağımız toplumlarının ihtiyaç, beklenti ve yaşam sürecinin geçmiş toplumlardan çok farklılaştığı bilinmektedir. Bu değişim süreci eğitimdeki anlayış üzerinde de etkisini göstermektedir. Eğitimin rolü, bireylerin toplumsal yaşama katılım ve toplumda yer edinim sürecinde önem kazanmakta; eğitimin önemi bireyler kadar devletler için de artmaktadır. Devletler, vatandaşlarının sahip olduğu bilgi ve becerileri doğrultusunda gelişimlerini sağlayabilmektedir. Bir devletin gelişmişlik düzeyinin vatandaşlarına sunduğu olanaklarla ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle nitelikli özel eğitim toplumsal gelişimin sacayaklarından biri olarak görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye’de engelli (özel eğitim gerektiren birey) bireylerin eğitimlerinin 60 ve 70’li yıllarda ayrıştırılmış ortamlarda başladığı; kaynaştırma uygulamalarının ise 80’li yılların ortalarında yaygınlaştığı görülmektedir (Özgür, 2011:32). Kaynaştırma eğitiminin yasal dayanağı 1983 yılında yürürlüğü giren 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” ile oluşturulmuştur (Canöz, 2011:12). Kaynaştırma uygulamalarının yasallaşması ise 1997 yılında kabul edilen 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile gerçekleştirilmiştir (Sucuoğlu, 2006a:2). Bu düzenleme Türkiye’de özel gereksinimli çocuklar için yapılan en kapsamlı ilk yasa olmasının yanı sıra kaynaştırma eğitiminin yasallaşması açısından önemlidir (Özokçu, 2013:89). Bu kararnamede kaynaştırma “*Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranlarıyla birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür.*”, 2000 yılında çıkarılan Özel Eğitim Yönetmeliği’nde ise; “*Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmi ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamaları*” olarak açıklanmaktadır (Sucuoğlu; 2006a:3-4). 7 Temmuz 2018 tarih ve 30471 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliğinde bu kavram kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları “*özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitimi*” şeklinde yer almaktadır. Yapılan değişikliklerle kaynaştırma kavramı yanında bütünleştirme kavramının da yönetmelikte yer aldığı görülmektedir. Sucuoğlu (2006a:2), kaynaştırma ve bütünleştirme kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılarak karıştırıldığını; aralarında farklar olduğunu belirtmektedir. Her iki modelin odak noktasını ise özel gereksinimli çocukların normal akranları ile birlikte eğitim almaları oluşturmaktadır. Bütünleştirme uygulamaları tüm özel gereksinimli çocukların yetersizlik türü ve derecesine bakılmaksızın normal sınıflara yerleştirilmesi anlayışını ifade etmektedir. MEB (2013) ise eğitimde bütünleştirme kavramını, orta ve ağır düzeyde engelli olan öğrencilerin de örgün eğitim içinde yer edinmelerine yönelik okul uygulamaları şeklinde açıklamaktadır.

Sosyal bilimlerde görülen değişim ve gelişmeler, insana verilen değer artması ile insan haklarındaki gelişmeler kaynaştırma düşüncesinin doğuşuna katkı sağlamaktadır (Özokçu, 2013:85). Türkiye’de kaynaştırma eğitimi uygulamalarından yararlanan öğrenci sayısı giderek artmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (MEB-SGB) verilerine göre; özel eğitim kurumlarında örgün eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayılarının 2001-2018 yılları arasında her yıl arttığı görülmektedir. 2015-2016 öğretim yılında kaynaştırma eğitiminden yararlanan tüm öğrenci sayısı 202.541 iken 2017-2018 eğitim-öğretim yılında bu sayı 233.740’a ulaşmaktadır. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında kaynaştırma eğitiminden yararlanan ilkokul çağındaki öğrenci sayısı 94.897 olarak gözükürken, bu sayının 2017-2018 eğitim- öğretim yılında arttığı ve 105.098’e ulaştığı görülmektedir.

Bu çalışmada kaynaştırma kavramı, akranları ile aynı eğitim ortamında tam zamanlı kaynaştırma hizmetlerinden yararlanan öğrencilerin eğitim hizmetlerini ve bu hizmetlerden yararlanan öğrenciler için kullanılmaktadır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Özel Eğitim ve Özel Eğitim Gerektiren Birey

Toplumlardaki endüstriyel gelişmeler sonucunda informal yollarla edinilen bilgi ve becerilerin bireylerin gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığı; planlı ve programlı yürütülen formal eğitim ihtiyacını gerekli kıldığı görülmektedir (Eskicumalı, 2015:2-3). Doğan (2011:49) ise modern toplumda yaşayabilmek için gerekli olan niteliklerin ancak eğitim yoluyla insana kazandırılabilceğini belirtmektedir.

Bireylerin değişen dünyaya ayak uydurmalarını sağlayacak bir eğitim sürecine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Normal gelişim gösteren çocuğun hangi yaşta ve gelişim döneminde ne tür özelliklere sahip olması gerektiği bilinmektedir. En (1981:5), her çocuğun eğitim alanında farklılıklar gösterdiğini, fakat bazı çocukların bu farklılıklardan kaynaklanan nedenlerden ötürü eğitimlerini mevcut koşullar altında mevcut yöntem ve araçlarla karşılamasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Cavkaytar ve Diken (2005:11) bireyi, normal eğitim programları ile eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasının mümkün olmadığı durumlarda özel gereksinimli ocuk ya da özel eğitim gerektiren ocuk olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamaların dışında Baykoç (2010:13) gelişimi farklı olan bireylere günümüzde zrl, engelli, özel gereksinimli çocuklar, özel eğitim gerektiren bireyler vb. tanımlar yapıldığını belirtmekte; gelişim alanlarında görülen ortak özellikleri normal gelişim olarak adlandırmaktadır.

Özel gereksinimi olan çocukların özür tür ve dereceleri ile özellikleri birbirinden farklılıklar gösterdiğinden genellemelere gitmek mümkün olamamaktadır. Yetersizlik türü ve derecesi ne olsun her insan kendi gelişim evresi görevlerine yerine getirmek istemektedir. Normal gelişim gösteren bir bireyin çoğu zaman çevresini gözlemleyerek, dinleyerek birçok bilgiyi kendisi edinebilirken; yetersizliği olan bireylerin desteğe ihtiyaı olabilmektedir. Yetersizliği olan bireylerin, karşılaşabileceği sorunları çözmeleri; kendi yaşam kaliteleri ve toplumda uyum sağlayarak yaşamaları önem arz etmektedir. Cavkaytar (2015:5) zel gereksinimli bireylere bir destek sağlanmadığında onların normal gelişen bireyler için sunulan eğitim imkanlarından yararlanmaları glecektir.

Bireyin ihtiyaçlarının ortaya konması, avantaj ve dezavantajlarının belirlenmesi, nelere ihtiyaçların olduğunun tespit edilmesi gibi bir dizi analiz yapılması, verilen eğitimin niteliğinin artmasını sağlayacaktır. Özel eğitime ihtiyaı olan bireylerin yetersizlikleri de kendilerine özgü olmaktadır. Özel eğitimde; bireyin eğitim ihtiyaçlarının neler olduğunun belirlenmesi, eğitimlerinde gerekli düzenleme ve planlamaların yapılması için eğitsel tanılama yapılması ve bu tanılama uygun sınıflandırmanın yapılması gerekmektedir (zsoy, 1996:8).

MEB ERHGM'nin yayınlamış olduğu kılavuzda (MEB, 2010:1), zel eğitim “*Yetersizliğin engele dönüşmesini önleyen, yetersizliği olan bireylerin toplumda bağımsız, üretici olmasını sağlayan ve becerilerini geliştiren bir eğitim hizmeti*” olarak tanımlanmaktadır. Özel eğitimin sunulan eğitimin içeriği ve hizmetleri açısından normal eğitim hizmetlerinden yararlanan rencilerinden farklılaştığı, eğitimin bireyin ihtiyaçlarına göre planladığı bilgisi yer almaktadır.

2.2. Özel Eğitim Ortamında Karşılaşılan Sorunlar

Kaynaştırma uygulamaları, özel eğitim hizmetlerinden yararlanan renciler için normal akranları ile aynı ortamda eğitim alma olanağı sunmaktadır. Bu olanak, özel gereksinimli çocukların toplumsal hayata hazırlanması sürecinde büyük bir fırsat oluşturmaktadır. Çünkü farklı özellikteki normal akran davranışları özel gereksinimli renciler için zengin çeşitlilikteki davranış kalıplarını anlama, anlamlandırma ve model alıp uygulama açısından büyük bir fırsat taşıdığını söyleyebiliriz.

Özgür’n (2011:78-79) de belirttiği gibi başarılı bir kaynaştırmanın olabilmesi için gerekli ilkeler; tüm okul çalışanlarının (okul müdürü, müdür yardımcısı, üretmenler) kaynaştırma eğitimi alan renciye karşı olumlu tutum içinde olması, rencinin eğitiminden sorumlu sınıf üretmenin eğitim ve üretim düzenlemelerini yapması, kaynaştırma rencisinin sınıftaki ve okuldaki akranları tarafından kabullenilmesi, kaynaştırma rencisinin eğitsel-sosyal ve renme etkinliklerine akranları ile katılması ve son olarak da kaynaştırma rencisi ile retmenine sağlanacak destekleyici özel eğitim hizmetlerinin sağlanması şeklinde sıralanmaktadır. Bu ilkelerde yaşanabilecek sorunlar rencinin karşısına kaynaştırma engeli olarak çıkılmaktadır.

Kırcaali-İftar (1998:19-21) ise benzer şekilde kaynaştırma uygulamalarının başarıya ulaşması için, eğitim ortamının bazı özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Bu zellikler; üretmenin ve okul personelinin kaynaştırma yaklaşımını benimsemesi, kaynaştırma sınıfının hazırlanması, eğitim programının bireyselleştirilmesi ve etkili sınıf yönetimi tekniklerinin kullanılması olarak özetlenebilir.

İlgili alanyazınında kaynaştırma engellerinin; “*olumsuz retmen tutumları, uygun personel olmaması, destek servisinin olması, genel ve özel eğitimin farklı algılanması ile fiziksel çevrenin yetersizliği*” (Kargın, 2006:53, zgr 2011:79) olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Batu (2015:98-101) bu engellerin kaldırılmasında okul müdürlerinin; gerekli materyallerin sağlanması, fiziksel ortamın düzenlenmesi, ders planının ayarlanması, üretmenin ihtiyaç duyduğu hizmetiçi eğitimlerin ve kaynaştırma rencisine

yönelik olumlu tutumların sağlanması gibi görevlerinin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kaynaştırma eğitiminde başarının sağlanmasında destek eğitim uzmanlarına (örneğin, yardımcı öğretmen, fizyoterapist, konuşma terapisti, vb.) ve uzmanlar arasındaki iş birliği de önem arz etmektedir.

Kaynaştırma başarısını etkileyen olumsuz öğretmen tutumlarının altında yatan nedenler arasında; özel eğitim konusunda yeterli bilgi ve donanımına sahip olmama, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, kaynaştırma uygulamalarına ve öğrencilerine karşı olumsuz bakış, destek eğitim hizmetlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlar ve sınıf yönetimi becerilerinin yetersiz olması gibi hususlar yer almaktadır (Salend, 2001; Scruggs ve Mastropieri, 1996; akt. Kargın, 2006:53).

Özel gereksinimli çocukların akranları ile etkileşimlerini etkileyen iki faktör vardır. Birincisi akranlarının özel öğrenciye karşı tutumları, duyguları, düşünceleridir. Diğer faktör ise özel gereksinimli öğrencinin sahip olduğu özellikler ve akranlarından farklılıklarıdır. Özel gereksinimli çocuğun kullandığı işitme cihazı, koltuk değnekleri vb. araçlar ve akranlarının özel gereksinimli arkadaşlarına dair bilgi eksikleri ve daha önce bu özelliklere sahip biriyle arkadaş tecrübelerinin olmaması kurulacak iletişimi etkilemektedir. Benzer şekilde öğrencinin dış görünümü de akran etkileşiminde etkili olabilmektedir. (Sucuoğlu, 2006b:266-7). Normal gelişim gösteren çocukların, fiziksel görünümleri farklı olan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklarla iletişim kurmak istemedikleri görülmektedir. Bu sebeple fiziksel engelli veya fiziksel görünümü farklı çocuklar arkadaş olarak daha az tercih edilmektedirler (Metin, 2012:390).

Engeli öğrencilerin etkili iletişim kuramamalarının ya da başlattıkları iletişimi sürdürmemelerinin nedenleri arasında yeterli dil becerilerine sahip olmamaları yer almaktadır (Lewis ve Doorlag 1987; akt. Akçamete ve Ceber, 1999:64). Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler, çevresindeki insanlarla uygun olmayan davranışlarına bağlı nedenlerle sosyal ilişkilerinde güçlük yaşamaktadırlar. Bazı zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin kendini ısırma, yaralama gibi davranış problemlerinin yanında; iletişim, öz bakım, sağlık, güvenlik ve okul ortamına uygun olmayan davranışlar sergiledikleri görülmektedir (Çifci-Tekinarslan, 2015:151). Bu davranışlar normal gelişim gösteren öğrencilerin onlardan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca, engelli öğrenciler sosyal ipuçlarını anlamakta da sorun yaşamaktadırlar. Bu sorun akranlarının söyledikleri normal bir sözü ya da davranışı yanlış yorumlamalarına neden olmaktadır (Friend, 2006; akt. Çifci, 2015: 150).

3.YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında yüz yüze ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Berg ve Lune (2015:25), nitel tekniklerinin araştırmacıya araştırdığı konu, kişi ve olayların başkaları tarafından nasıl anlamlandırıldığını inceleme imkânı verdiği ifade ederken; Kuş (2007:87), nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniği aracılığıyla görüşme yapılan kişilerin konu hakkında görüşlerini duygu ve düşünce boyutunda inceleme imkânı vermesinin yanında nicel görüşmelerden farklı olarak daha derin bilgi edinimi sağladığını belirtmektedir.

3.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Kırıkkale ilinde kaynaştırma eğitimi veren idareci ve öğretmenlere göre özel eğitim hizmetlerinden yararlanan (üstün yetenekli öğrenciler hariç) ilkokul çağındaki engelli öğrencilerin problemlerini belirlemektir.

Bu genel amaç çerçevesinde engelli öğrencilerin eğitimi ile ilgili aşağıdaki sorunlar incelenmiştir.

1. Okulun fiziksel şartlarından kaynaklı sorunlar
2. Eğitimcilerden kaynaklı sorunlar
3. Ailesinden kaynaklı sorunlar
4. Öğrencinin kendisinden kaynaklı sorunlar
5. Okuldaki akranlarından kaynaklı sorunlar
6. Ders araç-gereçleri ve müfredattan kaynaklı sorunlar

3.2.Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2017-2018 eğitim öğretim yılında Kırıkkale il merkezinde kaynaştırma eğitim alan ilkokul öğrencilerinin eğitimcileri (sınıf öğretmeni, rehber öğretmen, idareciler) oluşturmaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın evrenini 27 ilkokulda görev yapan toplam 172 eğitimciden oluşmaktadır. Kırıkkale il merkezindeki 30 genel eğitim okulundan 3'ü evrene dahil edilmemiştir. Çünkü bu üç okulda eğitim gören

öğrencilerin yetersizliği özel eğitim hizmetlerinden yararlanmalarına gerekçe oluşturmamaktadır. Ayrıca evde eğitim alan öğrencilerin eğitimcileri de evrene dahil edilmemiştir. Araştırma evrenini 27 ilkokulda görev yapan eğitimciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 13 ilkokulda görev yapan eğitimcilerden oluşmaktadır. Örneklem yönetim olarak ise tabakalı ve amaçlı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Çünkü tüm engel türlerini araştırmaya dahil edilmesi için azami gayret sarf edilmiştir. Ayrıca araştırmanın amacına uygun olarak sadece engelli öğrencilerle çalışan eğitimciler örneklem grubu olarak seçilmiştir.

Çalışma grubunun oluşturulmasında, araştırmaya katılmaya istekli ve gönüllü olma, sınıf öğretmenleri için aktif sınıf öğretmenliği yapma ve sınıfında en az bir kaynaştırma öğrencisi bulunma, rehber öğretmen ve idareciler için de çalıştıkları okulda en az bir tane özel eğitim hizmetlerinden yararlanan kaynaştırma öğrencisi olma ve araştırma yapılan okulların Kırıkkale il merkezinde bulunması gibi ölçütler dikkate alınmıştır.

Tablo1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Dağılımı

	Evren		Örneklem	
	Sayı	%	Sayı	%
Sınıf Öğretmeni	99	57,56	37	60,66
Rehber Öğretmen	14	8,14	8	13,11
Okul idarecisi	59	34,30	16	26,23
Toplam Sayı	172	100	61	100

Araştırmanın evrenini oluşturan 27 ilkokulun tamamında rehber öğretmen görev yapmamaktadır. Araştırmanın evrenini oluşturan 14 rehber öğretmenden 8 tanesi ile görüşülmüştür.

Tablo2. Araştırmaya Katılan Eğitimcilere Ait Örneklem Bilgileri

	Eğitimci Sayısı (Toplam 61 Kişi)	
	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	32	52
Erkek	29	48
Yaş		
20-30	5	8,20
31-40	18	29,51
41-50	23	37,70
51-60	15	24,59
Eğitim Durumu		
Yüksek Lisans	3	4,92
Lisans	49	80,33
Ön Lisans	9	14,75
Mezun Olduğu Program		
Sınıf Öğretmenliği	49	80,33
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	8	13,11
Diğer	4	6,56
Mesleki Deneyim		
0-10 Yıl	10	16,39
11-20 Yıl	20	32,79
21-30 Yıl	22	36,07
31 ve Üzeri	9	14,75
Özel Eğitim Alan Öğrenciyle Çalışma Süresi		
0-5 Yıl	27	44,26
6 Yıl ve Üzeri	34	55,74
Kaynaştırma Eğitiminden Memnuniyet Durumu		
Memnunum.	31	50,82
Memnun değilim.	15	24,59
Kısmen memnunum.	15	24,59

Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında, kadın ve erkek oranlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında 41 yaş ve üzeri eğitimci oranının %62,29 olduğu görülmektedir. Genç yaş katılımcı oranının düşük olması, Kırıkkale il merkezinde 40 yaş ve üzeri eğitimci sayısının daha fazla olması ile açıklanabilir.

Eğitimcilerin %80,33'ünün sınıf öğretmenliği programından mezun oldukları görülmektedir. Eğitimcilerin 4'ünün mezun oldukları programları ise makine mühendisliği, çevre mühendisliği, sosyal bilgiler öğretmenliği ve ziraat mühendisliğidir. Yüksek lisans mezunu katılımcı oranı ise oldukça düşüktür.

Araştırmaya katılan eğitimcilerin %84,61'i, 11 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip iken; 6 yıl ve üzeri bir süredir kaynaştırma eğitimi alan öğrenciyle çalışan eğitim oranının %55,74 olduğu görülmektedir. Eğitimcilerin mesleki deneyimleri fazla olmalarına rağmen, engelli öğrenciyle çalışma sürelerinin az olduğu görülmektedir. Eğitimciler bu durumu daha önceki yıllar sorunları olan öğrencilerin raporları olmadığını, günümüzde ise problemleri olan çocukların tanılarının yapıldığı şeklinde açıklamaktadırlar.

Katılımcıların engelli öğrenci ile çalışmaktan memnuniyet durumlarına bakıldığında %50,8'inin memnun olduklarını belirttikleri görülmektedir. Görüşme notlarından engelli öğrenci ile çalışmaktan memnuniyetleri belirten eğitimcilerin; idareciler, rehber öğretmenler ve engel tür ve dereci özel bir eğitim hizmeti gerektirmeyen öğrencilere eğitim veren sınıf öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir. Engelli öğrenciyle çalışmaktan memnun olmadıklarını belirten eğitimcilerin bu tutumlarında; sınıflarında problemlili öğrenci sayısının fazla olmasının, öğrencinin özür ve tür ve derecesinin psikolojik ve fiziksel olarak yormasının, sınıftaki diğer öğrencilerin eğitimlerinin olumsuz etkilenmesi gibi nedenlerin etkili olduğunu bilgisine araştırma notlarından ulaşılmaktadır. Katılımcılar arasında engelli öğrenciyle çalışmaktan memnun olmayan idarecilerde bulunmaktadır. İdareciler bu tutumlarını, engelli öğrencinin kaynaştırma eğitimi ile öğrenememesine, davranış problemlerinin fazla olmasına ve öğrencilerin kendi engel türleri ile aynı eğitim ortamında eğitim almalarının daha sağlıklı sonuçlar vereceği şeklinde açıklamaktadırlar.

Tablo 3. Araştırmaya Konu Olan Öğrencilerin Engel Türlerine Göre Evren Dağılımı

Engel Türü	n	%
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu	33	25,78
Dil ve Konuşma Güçlüğü	31	24,22
Zihinsel Öğrenme Yetersizliği (Hafif Düzey)	25	19,53
Ortopedik Yetersizlik	18	14,06
İşitme Yetersizliği	8	6,25
Otizm	5	3,91
Yaygın Gelişimsel Bozukluk	4	3,13
Özel Öğrenme Güçlüğü	3	2,34
Toplam	128	100

Kırıkkale il merkezinde normal akranları ile aynı sınıfta eğitim alan 128 engelli öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin engel türlerinin evren içindeki dağılımlarına bakıldığında; %25,78 oranında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, %24,22 oranında dil ve konuşma güçlüğü ile %19,5 oranında zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin ön sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Tablo 4. Araştırmaya Konu Olan Öğrencilerin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Engel Türlerine Göre Örneklem Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kız	19	26
Erkek	54	74
Toplam	73	100
Sınıfı		
1. Sınıf	18	24,7
2. Sınıf	19	26
3. Sınıf	25	34,2
4. Sınıf	11	15,1
Toplam	73	100
Engel Türü		
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu	19	26
Dil ve Konuşma Güçlüğü	17	23,3
Zihinsel Öğrenme Yetersizliği (Hafif Düzey)	15	20,5
Ortopedik Yetersizlik	11	15,1
İşitme Yetersizliği	4	5,5
Yaygın Gelişimsel Bozukluk	3	4,1
Otizmi Olan Birey	2	2,7
Özel Öğrenme Güçlüğü Olanlar	2	2,7
Toplam	73	100

Araştırmaya konu olan öğrencilerin %74'ünün erkek olduğu görülmektedir. TÜİK 2010 verilerine bakıldığında kayıtlı öğrencilerin %58,6'sını erkek öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir. Örnek içinde erkek öğrencilerin oranının kız öğrenci oranından yüksek olması TÜİK verileri ile uyusmaktadır.

Örneklem grubunu oluşturan engelli öğrencilerin bulunduğu sınıflar incelendiğinde tüm sınıf düzeylerini temsil eden öğrenci grubu olduğu ve dağılımın nispeten birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin engel türlerine bakıldığında evren tablosunda yer alan engel türlerini temsil ettiği görülmektedir. Evren tablosundaki engel türlerinin sıralaması ile örneklem tablosundaki sıralama uyusmamaktadır.

3.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri toplama işlemine başlamadan önce Kırıkkale İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden uygulama yapmak için gerekli izinler 2017-2018 eğitim öğretim yılında 2017 Eylül- 2018 Şubat tarihleri arasında gerçekleştirilmek üzere alınmış ve izin yazısı okullara araştırmacı tarafından verilerek çalışmanın nasıl yapılacağı konusunda okul müdürlerine detaylı açıklamalar yapıldıktan sonra örnekleme oluşturan öğretmenlere çalışmanın içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Uygulamalar öğretmenlerin uygun olduğu ve derslerinin olmadığı saatlerde gönüllülük esasına bağlı olarak araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen verilerin betimsel olarak analiz edilmiştir. Görüşmeler ses kaydı yapılarak kayıt altına alınmıştır. Toplanan veriler yazıya geçirilerek, belirlenen temalar çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Tekrarlanan ve yakın ifadeler bir ortak bir tema başlığında birleştirilmiştir. Daha sonra belirlenen temalar altı kategoride ayrı ayrı tablolandırılmıştır. Her bir tablonun cinsiyet ve engelliyle çalışma süresi değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları oluşturulmuştur. Yorum ve analizler bu verilere göre yapılmıştır.

4.BULGU VE TARTIŞMALAR

Kırıkkale il merkezindeki genel eğitim okullarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarından sorumlu 61 eğitimcinin katılımıyla gerçekleştirilen bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilmiş veriler neticesinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Bulgular tablolar halinde eğitimcilerin cinsiyeti ve engelli öğrenciyle çalışma süresi değişkenleri temelinde altı alt başlık halinde ele alınmıştır. Katılımcıların görüşleri ile cinsiyet ve engelli öğrenciyle çalışma süresi arasındaki ilişki durumları t-testi sonuçlarına yorumlanmıştır.

Eğitimcilerin fiziksel ortamdan kaynaklı sorunlar hakkında görüşleri incelendiğinde; bu sorunu beş konu başlığında değerlendirdikleri görülmektedir. Yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre cinsiyet değişkeni ile söz konusu beş madde arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4.1. Fiziksel Ortamdan Kaynaklı Sorunlar

Tablo 5. Fiziksel Ortamdan Kaynaklı Sorunlara Ait Eğitimci Görüşlerinin Cinsiyet ve Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi Değişkenlerine Göre Dağılımı

Fiziksel Ortamdan Kaynaklı Sorunlar	Cinsiyet					
	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Okul ağır ortopedik yetersizliği olan öğrenciler için uygun şart ve donanımlara sahip değildir.	21	51,22	20	48,78	41	100
Okul bahçesi dar/oyun alanları yetersizdir.	3	33,33	6	66,67	9	100
Okul/Sınıf mevcudu kalabalıktır.	3	37,50	5	62,50	8	100
Destek eğitim odasının bulunmamasıdır.	2	66,67	1	33,33	3	100
Okulda asansör bulunmamasıdır.	2	50	2	50	4	100
Toplam	31	47,69	34	52,31	65	100
	Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi					
	0-5 Yıl		6 Yıl ve Üzeri		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Okul ağır ortopedik yetersizliği olan öğrenciler için uygun şart ve donanımlara sahip değildir.	22	53,66	19	46,34	41	100
Okul bahçesi dar/oyun alanları yetersizdir.	2	22,22	7	77,78	9	100
Okul/Sınıf mevcudu kalabalıktır.	1	12,50	7	87,50	8	100
Destek eğitim odasının bulunmamasıdır.	1	33,33	2	66,67	3	100
Okulda asansör bulunmamasıdır.	2	50	2	50	4	100
Toplam	28	43,08	37	56,92	65	100

Eğitimcilerin engelli öğrenciyle çalışma süresine göre fiziksel ortamdan kaynaklı sorunlara ait görüşlerinin dağılımına bakıldığında; t testi sonuçlarına göre engelli öğrenciyle çalışma süresiyle katılımcı görüşlerinden “Okul ağır ortopedik yetersizliği olan öğrenciler için uygun şart ve donanımlara sahip değildir.” (P=0,03) ve “Okul/Sınıf mevcudu kalabalıktır.” (P=0,04) maddelerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları bu alanda yapılan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında; eğitimcilerin fiziksel ortamdan kaynaklı sorunlara ait görüşlerinin benzerlik gösterdiği bilgisine ulaşılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirme Raporu (MEB-EARGED, 2010:103-113) sonuçlarında ilköğretim okullarında kaynaştırma eğitime yönelik tespit edilen sorunlarla bu çalışmadaki eğitimcilerin işaret ettiği eğitim sorunları paralellik göstermektedir. Yapılan benzer çalışmalarda da Can ve Kara (2017:84); Yıldırım-Erişkin, Yazar-Kıraç ve Ertuğrul (2012:200); Sadioğlu, Bilgin, Batu ve Oksal (2013:1473); Saraç ve Çolak (2012:24) okulların fiziksel ortamlarının kaynaştırma uygulamalarını olumsuz etkilediği yönünde bulgulara ulaşılmaktadır. Gündüz ve Akın (2015:94), Türkiye’de Devlet Okullarındaki Özel Eğitimle İlgili Sorunlar Ve Çözüm Önerileri adlı çalışmalarında ortam düzenlenmesinin çocuklara uygun düzenlenmesi gerektiği hususunda bulgulara ulaşırken; yine anketteki değişkenler açısından (cinsiyet, yaş, eğitim durumu) katılımcıların verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Eğitimcilerin bu soruna cinsiyet, yaş ve eğitim durumu gibi değişkenlerden bağımsız olarak yaklaşımı aynı ölçüde önemli görülmektedir.

4.2.Eğitimcilerden Kaynaklı Sorunlar

Tablo 6. Eğitimcilerden Kaynaklı Sorunlara Ait Eğitimci Görüşlerinin Cinsiyet ve Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi Değişkenlerine Göre Dağılımı

Eğitimcilerden Kaynaklı Sorunlar	Cinsiyet					
	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Özel eğitim konusunda yeterli bilgi sahibi değilim. / Kendimi özel eğitim verecek nitelikte görmüyorum.	23	57,50	17	42,50	40	100
Özel eğitim öğretmeni yok.	23	56,10	18	43,90	41	100
Engelli öğrenciye sınıfta eğitim vermek istemiyorum.	20	54,05	17	45,95	37	100
Okulumuzda yardımcı personel yok.	12	63,16	7	36,84	19	100
Okulumuzda rehber öğretmen yok.	9	50	9	50	18	100
Rehber öğretmenlerin yaptığı çalışmaları öğrenci için yeterli görmüyorum.	2	66,67	1	33,33	3	100
Toplam	89	56,33	69	43,67	158	100
	Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi					
	0-5 Yıl		6 Yıl ve Üzeri		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Özel eğitim konusunda yeterli bilgi sahibi değilim. / Kendimi özel eğitim verecek nitelikte görmüyorum.	18	45	22	55	40	100
Özel eğitim öğretmeni yok.	19	46,34	22	53,66	41	100
Engelli öğrenciye sınıfta eğitim vermek istemiyorum.	18	48,65	19	51,35	37	100
Okulumuzda yardımcı personel yok.	7	38,89	11	61,11	18	100
Okulumuzda rehber öğretmen yok.	6	33,33	12	66,67	18	100
Rehber öğretmenlerin yaptığı çalışmaları öğrenci için yeterli görmüyorum.	1	33,33	2	66,67	3	100
Toplam	71	44,94	87	55,06	158	100

Eğitimcilerden kaynaklı sorunlara bakıldığında; eğitimcilerin, kendilerinden kaynaklı sorunları altı farklı konu başlığı altında değerlendirdikleri bilgisine ulaşılmıştır. t testi sonuçlarına göre; cinsiyet ve engellilerle çalışma süresi ile bu tür sorunlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığına sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın bulguları bu alanda yapılan diğer çalışmalarla örtüşmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirme Raporu (MEB-EARGED, 2010:103-113) sonuçlarında ilköğretim

okullarında kaynaştırma eğitimine yönelik tespit edilen sorunlarla eğitimcilerin işaret ettiği eğitim sorunları paralellik göstermektedir.

Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında eğitimcilerin en fazla görüş belirttikleri sorunlar arasında “Özel eğitim konusunda yeterli bilgi sahibi değilim./Kendimi özel eğitim verecek nitelikte görmüyorum.” ifadeleri yer almaktadır. Bu konuda yapılan benzer çalışmalara bakıldığında; Yavuz (2017:408-409) ile Nazıf-Toy ve Duru'nun (2016:161-165) çalışmalarının bulguları bu araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Söz konusu iki çalışma bulgularına bakıldığında; sınıf öğretmenlerinin genel öz yeterlik inançlarının oldukça yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yavuz (2017:408-409), öğretmen öz yeterlilik inançlarındaki yeterliliğinin yüksek olmasında son yıllarda kaynaştırma uygulamalarının yaygınlaşmasını ve hemen her sınıfta kaynaştırma öğrencisi bulunmasının etkili olduğunu belirtmektedir. Bu görüşlere paralel olarak Yıldırım-Erişkin, Yazar-Kıraç ve Ertuğrul (2012:207), 1500 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirdikleri çalışmada kaynaştırma öğrencilerini kabul eden öğretmenlerin oranını %79 olarak tespit etmişlerdir. Öğretmenlerin bu soruya yüksek oranda olumlu yanıt vermelerinin nedenini eğitimcilerin daha önceden hizmetiçi eğitim almaları ile açıklamaktadırlar. Her üç araştırmanın sonuçlarına bakarak; eğitimcilerin engelli öğrenciye karşı olumlu tutum geliştirmesinde bu alanda sahip oldukları bilgi birikimi ile doğru orantılı olduğu söylenebilir.

Eğitimcilerden kaynaklanan sorunları tespit etmeye yönelik diğer çalışmalara bakıldığında; eğitimcilerden kaynaklı diğer sorunlar arasında Esmir, Yılmaz, Güneş, Tarım ve Delican'ın (2017:1615) çalışmalarında, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine yeterli zamanı ayıramaması, bireysel olarak öğrencilerle ilgilenememeleri, öğretmenden kaynaklanan (yeterince bilgi sahibi olamama, yetersizlik hissi, tükenmişlik hissi müfredatı yetiştirememe) pek çok sorunların yaşanması; Berkan ve Atılğan'ın (2017: 21) çalışmalarında, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamalarında en çok zaman yetersizliği yaşaması, Saraç ve Çolak'ın (2012:24) çalışmalarında, öğretmenlerin öğrencilerinin başarılarını değerlendirmeye yönelik uygun yöntem, teknik ve araç hazırlama ve kullanmakta yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamaları, öğrenciye yeterli zaman ayıramama ve bire bir ilgilenememe, Vural ve Yıkılmış'ın (2008:158) çalışmalarında ise kaynaştırma uygulamasını benimsememeleri ve bu konuda bilgisiz olmaları gibi konuların yer aldığı görülmektedir.

Yavuz'un (2017:408-409), kaynaştırma uygulamalarında öğretmenlerin yeterlilik düzeyleri, Can ve Kara'nın sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencisine karşı geliştirdiği tutumlar üzerinde cinsiyet değişkeninin bir farklılık oluşturmadığı bilgisine ulaştıkları çalışmalar bu araştırmanın sonuçları ile paralellik gösterirken; Nazıf-Toy ve Duru'nun (2016:161) çalışma sonuçlarında kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere göre kendilerini daha yüksek oranda kaynaştırma eğitimde yeterli bulmaktadır.

4.3.Aileden Kaynaklı Sorunlar

Tablo 7. Aileden Kaynaklı Sorunlara Ait Eğitimci Görüşlerinin Cinsiyet ve Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi Değişkenlerine Göre Dağılımı

Aileden Kaynaklı Sorunlar	Cinsiyet					
	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Aile çocuğunun eğitimini nasıl destekleyeceğini bilmiyor	14	60,87	9	39,13	23	100
Aile çocuğunun eğitim haklarını bilmiyor	14	56	11	44,00	25	100
Aile çocuğunun engelini kabul etmiyor	10	47,62	11	52,38	21	100
Ailenin gelir düzeyi (seviyesi) düşük	3	33,33	6	66,67	9	100
Aile, sınıf öğretmenin çocuğunun eğitim ile ilgilenmediğini düşünüyor	4	66,67	2	33,33	6	100
Öğrenci evde öğrendiği olumsuz davranışları sınıfta sergiliyor	2	50	2	50,00	4	100
Ebeveynlerin çocuklarını dövüyor	1	50	1	50,00	2	100
Toplam	48	53,33	42	46,67	90	100
	Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi					
	0-5 Yıl		6 Yıl ve Üzeri		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Aile çocuğunun eğitimini nasıl destekleyeceğini bilmiyor	10	43,48	13	56,52	24	100
Aile çocuğunun eğitim haklarını bilmiyor	11	44	14	56	25	100
Aile çocuğunun engelini kabul etmiyor	10	47,62	11	52,38	21	100

Ailenin gelir düzeyi (seviyesi) düşük	3	33,33	6	66,67	9	100
Aile, sınıf öğretmenin çocuğunun eğitim ile ilgilenmediğini düşünüyor			6	100	6	100
Öğrenci evde öğrendiği olumsuz davranışları sınıfta sergiliyor	4	100			4	100
Ebeveynlerin çocuklarını dövüyor	1	50	1	50	2	100
Toplam	39	43,33	51	56,67	90	100

Tablo 7’de görüleceği üzere; eğitimciler, aileden kaynaklı sorunların kaynaştırma öğrencisinin eğitim-öğretim yaşantısı üzerindeki etkilerini yedi konu başlığı altında değerlendirmişlerdir. t testi sonuçlarına göre; katılımcıların cinsiyet bağlamında fiziksel ortam ve eğitimcilerden kaynaklı sorunlarda olduğu gibi bu sorunlara yaklaşımında da anlamı farklılıklar tespit edilememiştir. Eğitimcilerin engelli öğrenciyle çalışma süresi ile sorunlara yaklaşımı arasında bir madde de anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. t testi sonuçlarına göre “Aile, sınıf öğretmenin çocuğunun eğitim ile ilgilenmediğini düşünüyor.” (P=0,01) ile engelli öğrenciyle çalışma süresi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı’nın İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirme Raporu (MEB-EARGED, 2010:103-113) sonuçlarında ilköğretim okullarında kaynaştırma eğitime yönelik tespit edilen sorunlarla eğitimcilerin işaret ettiği eğitim sorunları paralellik göstermektedir.

Yıldız (2017:83), İlkokula Devam Eden Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Çocuklarının Eğitimlerine Katılımlarının İncelenmesi adlı çalışmasının sonuçlarında; Ailelerin Eğitim ve sosyo-ekonomik durumlarının katılımlarında etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yıldız (2017:91) Araştırmada analiz edilen bir diğer soru ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının katılımda etkisi olmuştur. Elde edilen sonuç ailelerin sosyo-ekonomik durumları ile katılımları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Yıldız (2017:92) Aile katılımı özel gereksinimli çocukların eğitiminde istenilen hedeflere ulaşmak için önemlidir. Yapılan bu araştırmanın ve alanyazındaki ilgili çalışmaların sonucu uygulamada özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımlarının artırılmasına yönelik müdahale programlarına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Hizmet-içi eğitimlerle okul yöneticilerinin ve özellikle öğretmenlerin aile katılımı konusunda olumlu tutum geliştirmelerine, ailelerin katılımını artırmaya yönelik bilgi ve uygulama yeterliliklerinin artırılması sağlanabilir. Örneklem grubu genişletilerek, değişkenler çeşitlendirilerek aile katılımı üzerinde kapsamlı araştırmalar yapılması uygulamada eksikliklerin tespit edilerek etkili müdahale programlarının oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

4.4. Öğrencinin Kendisinden Kaynaklı Sorunlar

Tablo 8. Öğrencinin Kendisinden Kaynaklı Sorunlara Ait Eğitimci Görüşlerinin Cinsiyet ve Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi Değişkenlerine Göre Dağılımı

Öğrencinin Kendisinden Kaynaklı Sorunlar	Cinsiyet					
	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Kaynaştırma ortamında öğrenemiyor.	13	52	12	48	25	100
Normal akranlarıyla sağlıklı iletişim kuramıyor.	15	55,56	12	44,44	27	100
Sınıftaki normal akranlarının eğitimlerini engelliyor.	13	56,52	10	43,48	23	100
Çevresinde gördüğü olumsuz davranışları örnek alıyor.	12	66,67	6	33,33	18	100
Akranlarına şiddet uyguluyor.	3	37,50	5	62,50	8	100
Toplam	63	56,25	49	43,75	112	100
	Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi					
	0-5 Yıl		6 Yıl ve Üzeri		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Kaynaştırma ortamında öğrenemiyor.	14	56	11	44	25	100
Normal akranlarıyla sağlıklı iletişim kuramıyor.	15	55,56	12	44,44	27	100
Sınıftaki normal akranlarının eğitimlerini engelliyor.	14	60,87	9	39,13	23	100
Çevresinde gördüğü olumsuz davranışları örnek alıyor.	12	66,67	6	33,33	18	100
Akranlarına şiddet uyguluyor.	5	62,50	3	37,50	8	100
Toplam	68	62,07	44	37,93	112	100

Eğitimciler, engelli öğrencilerden kaynaklı sorunların öğrencinin eğitim-öğretim sürecine etkisini altı konu başlığında değerlendirmişlerdir. t testi sonuçlarına göre; katılımcıların cinsiyet bağlamında sorunlara

yaklaşımında fiziksel ortam, eğitimci ve aileden kaynaklı sorunlarda olduğu gibi bu sorunlara yaklaşımında da anlamı farklılıklar tespit edilememiştir. Aynı konuya eğitimcilerin kaynaştırma öğrencisiyle çalışma sürelerine göre yaklaşımlarına bakıldığında; t testi sonuçlarına göre iki madde de sırasıyla $P=0,04$ ve $0,04$ değerleri ile ölçülmüş olup, anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu maddeler “Sınıftaki normal akranlarının eğitimlerini engelliyor.” ve “Çevresinde gördüğü olumsuz davranışları örnek alıyor” şeklindedir.

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirme Raporu (MEB-EARGED 2010:103-113) sonuçlarında ilköğretim okullarında kaynaştırma eğitime yönelik tespit edilen sorunlarla eğitimcilerin işaret ettiği eğitim sorunları paralellik göstermektedir. Raporda eğitimciler tarafından belirlenen öğrencinin çalışmaması, ilgisizliği, okula gitmek istememesi, çabuk sıkılması, motive olamaması, başarılı olamaması, ilerleme olmaması uyum sorunu, diğer öğrencilerin zamanını almaları ve sınıfın başarı ortalamasını düşürmeleri, derste öğrenememe sorunu, diğer öğrencilerden geri kalmaları, yeterli gelişimi gösterememeleri, sınıf içi disiplin sorunu yaşanması, sınıfın huzurunun ve düzeninin bozulması, eğitim öğretimin aksaması, öğrencinin davranış bozukluğu nedeniyle arkadaşlarına zarar vermesi, kötü davranması davranış problemi, davranış bozukluğunu gidermede sorun yaşanması öğrencinin isteksizliği gibi ifadelerin bu çalışmada eğitimcilerden tarafından belirlen eğitim sorunları ile örtüştüğü görülmektedir. Berkan ve Atılgan (2017:21), çalışmalarında öğrencinin dikkat sorunu yaşamasının eğitimi engellediği bulgusuna ulaşmaktadırlar. Bu sorun bu araştırmadaki öğrencinin kaynaştırma ortamında öğrenememesi maddesinin nedenlerini desteklemektedir.

Öğrencinin kendisinden kaynaklı sorunlara ait görüş bildiren eğitimcilerin sınıflarındaki öğrencilerin engel türlerinin zihinsel öğrenme yetersizliği, özel öğrenme güçlüğü, otizm, yaygın gelişimsel bozukluk ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bazı öğrencilerin oluşturduğu; ortopedik yetersizliği, dil ve konuşma güçlüğü ve işitme yetersizliği olan öğrencilerin eğitimcileri ise öğrencilerden kaynaklı sorunların eğitimlerinin önünde sorun olmadığı yönünde görüşleri saha notlarından ve gözlemlerden ulaşılmaktadır.

4.5.Akranlardan Kaynaklı Sorunlar

Tablo 9. Akranlardan Kaynaklı Sorunlara Ait Eğitimci Görüşlerinin Cinsiyet ve Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi Değişkenlerine Göre Dağılımı

Akranlardan Kaynaklı Sorunlar	Cinsiyet					
	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Akranları engelli öğrenciyle diyalog kuramıyor.	6	42,86	8	57,14	14	100
Akranları engelli öğrenciyi eğitim/oyun ortamında istemiyor.	6	54,55	5	45,45	11	100
Toplam	12	48	13	52	25	100
Akranlardan Kaynaklı Sorunlar	Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi					
	0-5 Yıl		6 Yıl ve Üzeri		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Akranları engelli öğrenciyle diyalog kuramıyor.	9	64,29	5	35,71	14	100
Akranları engelli öğrenciyi eğitim/oyun ortamında istemiyor.	7	63,64	4	36,36	11	100
Toplam	16	64	9	36	25	100

Yukarıdaki tabloda eğitimcilerin normal akranlarından kaynaklanan sorunları iki konu başlığı altında değerlendirdikleri görülmektedir. t testi sonuçlarına göre; eğitimcilerin bu soruna yaklaşımları ile cinsiyet ve engellilerle çalışma süresi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Eğitimcilerin sorunlara yaklaşımda engelli öğrencinin özür tür ve dereci ile ilişki olduğu saha notlarından ve gözlemler neticesinde anlaşılmaktadır. Akranlardan kaynaklı mevcut sorunlara değinen eğitimcilerin sınıflarında eğitim gören öğrencilerin engel türleri arasında zihinsel öğrenme yetersizliği, özel öğrenme güçlüğü, otizm, yaygın gelişimsel bozukluk ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bazı öğrencilerin olduğu saha notlarından anlaşılmaktadır. Bazı öğrenciler ifadesi, zihinsel öğrenme yetersizliği, özel öğrenme güçlüğü, otizm, yaygın gelişimsel bozukluk ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bütün öğrenciler akranları ile sorun yaşamaktadır şeklinde ifade edilmemektedir. Ayrıl ve ark (2015:218), “Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Özel Gereksinimli Öğrencilere Bakışını Etkileyen Etkiler” adlı çalışmalarında normal gelişim gösteren akranların cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ailenin gelir durumu, engelli kardeşe sahip olup olmama, anne ve babanın eğitim düzeyi değişkenlerin bağımsız olarak orta düzeyde engelli akranlarına dair kabul düzeylerinin olduğunu sonucuna ulaştıkları görülmektedir. Bakkaloğlu

(2008:42), engelli öğrencilerin akranları tarafından reddedildiğini ve bunun altında yatan neden olarak engelli öğrencinin sosyal davranış biçimi ile alakalı olduğunu belirtmiştir. Girli ve Öztürk-Özgenel'in (2016:295) "Otizmlili Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıflarında Akran İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi" adlı çalışmasında otizmlili öğrencilerin arkan kabulüne yönelik çalışmalarının artırılması gerektiğini yönündeki araştırma sonucu bu bulguları desteklemektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirme Raporu sonuçlarında (MEB-EARGED 2010:103-113) kaynaştırma eğitim alan öğrencilerin alay edildiği ve dışlandığı yönünde sorunların yer aldığı görülmektedir.

4.6.Ders Araç-Gereçleri ve Müfredattan Kaynaklı Sorunlar

Tablo 10. Ders Araç-Gereçleri ve Müfredattan Kaynaklı Sorunlara Ait Eğitimci Görüşlerinin Cinsiyet ve Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi Değişkenlerine Göre Dağılımı

Ders Araç-Gereçleri ve Müfredattan Kaynaklı Sorunlar	Cinsiyet					
	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olmaması/ Engelli öğrencilerin için eğitsel materyal ve diğer kaynakların yetersiz olması	16	53,33	14	46,67	30	100
Toplam	16	53,33	14	46,67	30	100
Ders Araç-Gereçleri ve Müfredattan Kaynaklı Sorunlar	Engelli Öğrenciyle Çalışma Süresi					
	0-5 Yıl		6 Yıl ve Üzeri		Toplam	
	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %	Sayı	Satır %
Ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olmaması/ Engelli öğrencilerin için eğitsel materyal ve diğer kaynakların yetersiz olması	12	40	14	60	30	100
Toplam	12	40	14	60	30	100

Yukarıdaki tabloda eğitimcilerin ders araç-gereçleri ve müfredattan kaynaklı sorunlara aynı oranlarda görüş belirttikleri için bir maddede altında birleştirilmiştir. t testi sonuçlarına göre; eğitimcilerin bu soruna yaklaşımları ile cinsiyet ve engellilerle çalışma süresi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 10'da yer alan verilere bakıldığında eğitimcilerin ders araç-gereçleri ve müfredata bağlı mevcut sorunlar hakkında derin ve detaylı bir görüş belirtmedikleri görülmektedir. Bu duruma gerekçe olarak; eğitimcilerin Saraç ve Çolak (2012:22) ve Vural (2008:155) görüşme yapılan öğretmenlerin engelli öğrenciye göre özel bir fiziksel düzenleme yapmadıkları ve bu konuda yeterli bilgi sahibi olmadıkları yönünde bulgulara yer verdikleri görülmektedir. Bu bulgular, bu araştırmanın gözlem ve saha notları ile paralellik göstermektedir. Ayrıca eğitimciler özel bir düzenleme yapmalarına gerekçe olarak öğrencinin engel tür ve derecesinin buna ihtiyaç duyulmadığı yönünde açıklama getirmişlerdir. Özel düzenleme ve müfredattan kaynaklı sorunlar olduğunu belirten eğitimcilerin kaynaştırma eğitimden sorumlu olduğu öğrencilerin engel türlerini zihinsel öğrenme yetersizliği, özel öğrenme güçlüğü, otizm, yaygın gelişimsel bozukluk ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bazı öğrencilerin oluşturduğu saha notlarından anlaşılmaktadır. Ortopedik yetersizliği, dil ve konuşma güçlüğü ve işitme yetersizliği olan öğrencilerin ders araç-gereçleri ve müfredata bağlı sorunlar yaşamadıkları yine eğitimcilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Eğitimciler mevcut sorunlara maruz kalan öğrenciler için ders kitaplarını öğrencilerin seviyelerinin üzerinde ve karmaşık bulmakta; mevcut programının öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamadığını, bu öğrencilerin daha çok sosyal uyum, olumlu davranış geliştirme ve sosyal aktivitelere vb. yönelik bir müfredata ihtiyaç duyduğunu belirtmektedirler. Berkan ve Atılgan (2017:22) program yoğunluğun kaynaştırma eğitimini olumsuz etkilediği bilgisi "Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri" adlı çalışmalarında yer almaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirme Raporu (MEB-EARGED 2010:103-113) sonuçlarında ilköğretim okullarında kaynaştırma eğitime yönelik tespit edilen sorunlar arasında öğrencinin eğitimine uygun materyal ve araç-gereç eksikliği olduğu bilgisi bu araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

İlkokul düzeyinde kaynaştırma eğitiminden yararlanan öğrencilerin ihtiyaç duyduğu eğitim niteliğine ulaşmada yaşadığı sorunlara ait eğitimci görüşlerinden elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Yapılan t testi sonuçlarına göre eğitimcilerin engelli öğrencilerin eğitim yaşantılarını etkileyen sorunlara ait görüşlerinin cinsiyet değişkeninden bağımsız olduğu, fakat söz konusu maddelerden 5 tanesi ile engelli öğrenciyle çalışma süresi değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Eğitimcilerin sorunlara yaklaşımında engelli öğrenci ile çalışma süresine bağlı anlamlı ilişkilerin bulunduğu görüşler sırasıyla “Okul ağır ortopedik yetersizliği olan öğrenciler için uygun şart ve donanımlara sahip değildir.”, “Okul/Sınıf mevcudu kalabalıktır.” “Aile sınıf öğretmenin çocuğunun eğitim ile ilgilenmediğini düşünüyor”, “Sınıftaki normal akranlarının eğitimlerini engelliyor.” ve “Çevresinde gördüğü olumsuz davranışları örnek alıyor.”dır. Söz konusu maddelerden ikisi okulun fiziksel şartlarından, bir tanesi aileden, iki tanesi engelli öğrencinin kendinden kaynaklanan sorunla ilgili ilişkili olduğu görülmektedir. Eğitimcilerin engelli öğrenci ile çalışma süresi değişkeni ile eğitimcilerden, akran ve ders araç-gereçleri ile müfredat arasında t test sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırma bulgularından eğitimcilerin engelli öğrenci ile çalışma süresi attıkça mevcut sorunları tespit etme ve farkındalıklarının arttığı söylenebilir. Öğrencinin engel tür ve derecesinin de eğitimcilerin mevcut sorunlara ilişkin görüşlerinde etkili olduğu görüşme notlarından ve saha gözlemlerinden anlaşılmaktadır.

Kaynaştırma uygulamalarının başarısında okulun ve sınıfın fiziksel şartlarının önemli bir değişken olduğu bilinmektedir. Özmen-Güzel (2005:76-77) kaynaştırma eğitiminde öğretimin planlanan hedeflere ulaşmasında öğretmen, öğrenci, içerik ve fiziksel ortam faktörünün etkili olduğunu açıklamaktadır. Bu araştırmada yer alan fiziksel ortamdaki kaynaklı sorunlara ait eğitimci görüşleri (fiziksel şartların yetersiz olması, okul ve sınıf mevcutlarının kalabalık olması ve destek eğitim odasının olmaması) ile alanyazındaki diğer çalışmaların bulguların örtüştüğü görülmektedir. Sadioğlu, Bilgin, Batu ve Oksal (2013:1743) sınıf öğretmenlerinin okul ve sınıfların fiziksel şartlarından kaynaklı sorunlar yaşadıklarını belirtmektedirler. Bu çalışma da ise eğitimciler sınıfın fiziksel şartlarını öğrencilerin eğitim niteliğini etkileyen bir unsur olarak değerlendirmemişlerdir. Eğitimcilerin bu görüşlerinde öğrencilerin engel tür ve dereceleri etkili olduğu saha notlarından anlaşılmaktadır. Saraç ve Çolak (2012:22), çalışmalarında öğretmenlerin fiziksel düzenlemeler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmektedirler. Bu araştırmada eğitimcilerin sınıfların fiziksel ortamından kaynaklı sorunlara ait görüş belirtmemelerinde bu konuda gerekli bilgi ve hassasiyeti taşımadıkları ile açıklanabilir. Yapılan saha gözlemlerinde okulların fiziksel şartlarının özellikle bedensel yetersizliği olan öğrenciler için uygun olmadığı ve bu konuda iyileştirmelerin yapılmasına ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcıların eğitimcilerden kaynaklanan soruna ait bulguları değerlendirildiğinde; alanyazında yer alan sorunlarla örtüşen konulara işaret ettikleri görülmektedir. Saha notları ve gözlemlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda eğitimcilerin engelli öğrenciye yönelik tutumları ve bu alanda yeterliliklerine dair görüşlerinde engelli öğrencinin engel türü ve derecesinin etkili olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Eğitimciler kendilerini otizm, yaygın gelişim bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, özel öğrenme güçlüğü ve hafif zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin eğitimlerinde yeterli nitelikte görmezken; dil ve konuşma güçlüğü, hafif bedensel ve hafif işitme yetersizliği olan öğrencilerin kaynaştırmalarına olumlu bakmaktadır. Yine saha notlarından anlaşıldığı üzere eğitimcilerin okul ve sınıflarında farklı nedenlere (aile problemleri, davranış sorunları, göçmen ve mülteci) bağlı sorunları olan öğrencilerin olması eğitimcilerin verimini düşürmektedir. Eğitimcilerin kaynaştırma eğitimi niteliğini artırıcı çalışmaların yanında alanında uzman yardımcı personel, özel eğitim öğretmeni, özel eğitim konusunda daha donanımlı ve idealist yaklaşımları olan rehber öğretmen ve idareci niteliğinin sağlanması hususlarında çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Mevcut sorunları çözülmesinde eğitimcilerin hizmetiçi eğitime tabi tutulmaları bu konudaki farkındalıklarını arttıracakı düşünülmektedir. Eğitimcilerin sınıflarda farklı problemleri olan öğrencilerin olması kaynaştırma eğitimi uygulamalarındaki başarının sağlanması açısından okullarda özel eğitim eğitimcilerin, yardımcı personel, rehber öğretmenin olması ve bu eğitimcilerin birbirleri ile koordineli çalışmalarına ihtiyaç duyulduğu eğitimci görüşmelerinden anlaşılmaktadır. Kaynaştırma eğitimdeki başarının sağlanması için sınıf öğretmenlerinin üzerindeki sorumlulukların azaltılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Eğitimcilerin aileden kaynaklı sorunlara ait belirledikleri konu başlıkları alanyazınla paralellik göstermektedir. Ayrıca eğitimcilerin aileden kaynaklı sorunlara yaklaşımının öğrencinin engel tür ve derecesinden bağımsız olarak değerlendirdikleri bilgisine yine saha notlarından ulaşılmaktadır. Yıldız

(2017:83) ilkokula devam etmekte olan özel gereksinimli çocuğa sahip 570 aile ile yaptığı çalışma sonuçlarında, ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımlarında eğitim ve sosyo-ekonomik durumlarının etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın aileden kaynaklı sorunla ait bulgularına bakıldığında; eğitimcilerin aileden kaynaklı sorunlar konusunda eğitim ve sosyo-ekonomik durumlara ait sorunlara işaret etmedikleri görülmektedir. Bu anlamda Yıldız'ın çalışması ile bu araştırma sonuçları paralellik göstermektedir. Berkant ve Atılgan (2017:22) çalışmasının bulgularında ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olmasının çocuklarının özel eğitim durumlarına yansıdığını belirtmiştir. Berkant ve Atılgan'ın çalışmaları ile bu araştırmanın sonuçları paralellik göstermemiştir. Bu bilgiler doğrultusunda aileden kaynaklı sorunların mevcut sorunların değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Alanyazındaki diğer çalışmalara bakıldığında araştırmacıların ailenin çocuklarının engelinin kabul etmemesi, çocuklarının engeli ve ihtiyaç duyduğu eğitim niteliği konusunda yeterli bilgi sahibi olmamaların öğrencinin eğitim ihtiyacını olumsuz etkilediği yönündedir. Bu bulguları bu araştırmanın sonuçları örtüşmektedir. Aile katılımı, engelli öğrencilerin eğitimlerini ihtiyaç duyduğu nitelikte alması açısından önemlidir. Eğitimcilerle yapılan görüşmeler neticesinde bu katılımın istenilen nitelikte olmadığı görülmektedir. Ailelerin katılımı sağlamak için okullarda bu sürece takip ve koordine edecek uzmanlara ihtiyaç duyduğu, sınıf öğretmenlerin bu konuda tek başlarında yeterli olmadıkları söylenebilir.

Eğitimcilerin engelli öğrencinin kendisinden kaynaklı sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde; eğitimcilerin işaretlediği konuların öğrencinin bilişsel becerilerin kaynaştırma ortamında öğrenmesine, sosyal becerilerin gerek akran ilişkisini gerekse de kendi ve akranlarının eğitimlerini engellediği bilgisine ulaşılmıştır. Bu durumdan kaynaklı sorunların çözümüne yönelik bu sorunların ortaya çıkmasında etkili olan öğrencilerin öncelikli olarak problemleri davranışlarının en aza indirilmesi için rehberlik çalışmalarının yapılması, gerektiği durumlarda bu öğrencilerin ayrı eğitim ortamında kaynaştırma eğitimine hazırlayıcı eğitim çalışmalarının özel eğitimciler tarafından gerçekleştirilmesi, yarı zamanlı kaynaştırma uygulamalarının yapılması, bireysel eğitim süresinin öğrencinin ihtiyacına uygun olarak düzenlenmesi önerileri getirilebilir.

Engelli öğrencinin akranlardan kaynaklı yaşadıkları sorunlara ilişkin eğitimci görüşlerine bakıldığında mevcut sorunların iki konu başlığı altında değerlendirildiği görülmektedir. Söz konusu maddelerin engelli öğrencinin sosyal ilişkilerden yönünden sorunların olduğunu görülmektedir. Bu konuda yapılmış diğer çalışmalar bakıldığında araştırma bulgularının paralellik gösterdiği görülmektedir. Normal akranların engelli öğrencinin engel türünden kaynaklı nedenlerden ötürü engelli akranları ile sorunlar yaşadıkları saha notlarından da anlaşılmaktadır. Normal akranların engelli akranlarına şiddet uygulamaması ve eğitimini doğrudan etkileyici davranışlarının olmaması, engelli öğrencilerin akranları tarafından kabullenildiğini ve anlayış gösterdiği söylenebilir. Bu konudaki mevcut sorunların çözümüne yönelik rehber öğretmenlerin normal akranlarının akran kabulünü yönelik çalışmalarını yıl içerisinde belirli aralıklarda gerçekleştirip, sürecin etkilerinin kontrol edilmesinin ve özellikle okuldaki öğrenci sayısı yetersizliği nedeniyle rehber öğretmen ataması yapılmayan okullardaki sorunların çözümüne yönelik çalışmaların yapılması gerektiği saha notlarından ve yapılan gözlemlerden anlaşılmaktadır.

Eğitimcilerin ders araç-gereçleri ve müfredattan kaynaklı nedenden dolayı engelli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında sorun teşkil ettiği bilgisine ulaşılmaktadır. Eğitimcilerin söz konusu bu konularda sorun yaşamalarında öğrencinin engel tür ve derecesinin belirleyici etken olduğu saha notlarından anlaşılmaktadır. Eğitimcilerin sınıflarında mevcut genel eğitim programını uygulayamadıkları öğrenciler olduğu ve mevcut ders araç-gereçlerinin yeterli gelmediği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Akçamete, G. & Ceber, H. (1999). "Kaynaştırılmış Sınıflardaki İşitme Engelli ve İşiten Öğrencilerin Sosyometrik Statülerinin Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi", Özel Eğitim Dergisi, 2(3):64-74. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ozelegitimdergisi/article/viewFile/5000162433/5000146303>. Erişim Tarihi: 22 Mart 2018.

Ayral, M.; Özcan, Ş.; Can, R.; Ünlü, A.; Bedel, H.; Şengül, G.; Demirhan, Ş. & Çağlar, K. (2015). "Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Özel Gereksinimli Öğrencilere Bakışını Etkileyen Etkenler", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(Özel Sayı):218-230. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/17149>. Erişim Tarihi: 25.03.2018.

Bakkaloğlu, H. (2008). "Engelli Çocuklarda Yalnızlık Öğretmenler Nasıl Yardım Edebilirler?", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 9(2):41-50. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/39/1274/14683.pdf>. Erişim Tarihi: 22.03.2018.

- Batu, E. S. (2015). "Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri". (Ed. İbrahim H. Diken), Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim, ss. 91-106, Pegem Akademi, Ankara.
- Baykoç Dönmez, N. (2010). "Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim". (Ed. Necate Baykoç Dönmez), Öğretmen Programları İçin Özel Eğitim, ss. 13-26, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Berg, B. L. & Lune, Howard (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (8. Basım), (Çev. ed. Hasan Aydın), Eğitim Yayınevi, Konya.
- Berkan, H.G. & Atılğan, G. (2017). "Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", The Journal of Educational Reflections Educational Reflections, 1(1):13-25. <http://dergipark.gov.tr/eduref/issue/34202/378137>. Erişim Tarihi: 20.11.2018.
- Can, E. & Kara, Z. (2017). "Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Öğrencilerine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2):71-96. <http://dergipark.gov.tr/trakyasobed/issue/33347/371192>. Erişim Tarihi: 22.11.2018.
- Canöz, Ş. (2011). "Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim". (Ed. Hasan Avcıoğlu), İlköğretimde Özel Eğitim, ss. 1-18, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Cavkaytar, A. & Diken, İ.H. (2005). Özel Eğitime Giriş, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Cavkaytar, A. (2015). "Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim". (Ed. İbrahim H. Diken), Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim, Pegem Akademi, Ankara.
- Çifci-Tekinarsalan, İ. (2015). "Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler". (Ed. İbrahim H. Diken), Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim, ss. 136-164, Pegem Akademi, Ankara.
- Doğan, İ. (2011). Eğitim Sosyolojisi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Enç, M., Çağlar, D., Özsoy, Y. (1981). "Özel Eğitim Alanı". Özel Eğitime Giriş, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Eskicumalı, A. (2015). "Eğitimin Temel Kavramları". (Ed. Sadettin Turan ve Yüksel Özden), Eğitim Bilimine Giriş, ss. 2-22, Pegem Akademi, Ankara.
- Esmir, B.; Yılmaz, E.; Güneş, A.M.; Tarım, K. & Delican, B. (2017). "Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Öğrencilerinin Eğitimine İlişkin Deneyimleri", Kastamonu Eğitim Dergisi 25(4):1601-1618. http://www.kefdergi.com/pdf/19_3/19_3_3.pdf. Erişim Tarihi: 01.11.2018.
- Girli, A. & Öztürk-Özgenel, S. (2016). "Otizmlili Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıflarında Akran İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi", İlköğretim Online, 15 (1): 286-298. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ilkonline/article/view/5000164451/500014943>. Erişim Tarihi: 12.02.2018.
- Gündüz, M. & Akın, A. (2015). "Türkiye'de Devlet Okullarındaki Özel Eğitimle İlgili Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4(2):85-95. http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/09..mevlut_gunduz.pdf. Erişim Tarihi: 6.10.2018.
- Kargın, T. (2006). "Kaynaştırma: Temel Kavramlar, Tarihçe ve İlkeler". (Ed. Bülbin Sucuoğlu ve Tevhide Kargın), İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler ve Teknikler, ss. 25-72, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kırcaali-İftar, G. (1998), "Kaynaştırma ve Destek Eğitim Hizmetleri". (Ed. Süleyman Eripek), Anadolu Üniversitesi Yayınları N, Açık Öğretim Yayınlar, (Erişim) https://www.researchgate.net/publication/315602540_Ozel_gereksinimli_bireyler_ve_ozel_egitim, 12 Şubat 2018.
- Kuş, E. (2007). Nitel-Nicel Araştırma Teknikleri, Anı Yayıncılık, Ankara.
- MEB-SGB, Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, Ankara. <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>. Erişim Tarihi: 7.11.2018.
- MEB (2010). İlköğretim Okullarındaki Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi, MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- MEB (2013). Birlikte Başarıyoruz Bütünleştirme Kapsamında Eğitim Uygulamaları Öğretmen Kılavuz Kitabı, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

- MEB (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1963.pdf>. Erişim Tarihi: 22.11.2018.
- Metin, N. (2012). “Özel Gereksinimli Çocukların Kaynaştırılması”. (Ed. Nilgün Metin), Özel Gereksinimli Çocuklar, ss. 373-402, Maya Akademi, Ankara.
- Nazıf-Toy, S. & Duru, S. (2016). “Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmen Öz Yeterlikleri İle Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlik İnançlarının Karşılaştırılması”, Ege Eğitim Dergisi, 17(1):146-173. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/225064>. Erişim Tarihi:21.11.2018.
- Özgür, İ. (2011). İlköğretimde Kaynaştırma, Karahan Kitabevi, Adana.
- Özmen-Güzel, R. (2005). “Kaynaştırma Ortamında Öğretimsel Düzenlemeler”. (Ed. Ayşegül Ataman), Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, ss. 71-103, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Özokçu, O. (2013). “Kaynaştırma Uygulamaları”. (Ed. Sezgin Vuran), Özel Eğitim, ss. 81-107, Maya Akademi, Ankara.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1996). “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri”. Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar (Özel Eğitime Giriş), ss. 1-20, Karatepe Yayınları, Ankara.
- Sadioğlu Ö.; Bilgin, A.; Batu, S. & Oksal A. (2013). “Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Sorunları, Beklentileri ve Öneriler”, Kurum ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(3):1743-1765. https://www.researchgate.net/publication/274452186_Sinif_Ogretmenlerinin_Kaynastirmaya_Iliskin_Sorunlari_Beklentileri_ve_Onerileri. Erişim Tarihi: 18.11.2018.
- Saraç, T. & Çolak, A. (2012). “Kaynaştırma Uygulamaları Sürecinde İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Görüşleri Ve Önerileri”, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(1):13-28. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/160833>. Erişim Tarihi: 22.11.2018.
- Sucuoğlu, B. (2006a). Etkili Kaynaştırma Uygulamaları, Ekinoks Yayınları, Ankara.
- Sucuoğlu, B. (2006b). “Sosyal Kabulün Arttırılması”. (Ed. Bülbin Sucuoğlu ve Tevhide Kargın), İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler ve Teknikler, ss. 261-298, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- TUİK (2010). Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması. http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=244. Erişim Tarihi: 19.11.2018.
- Vural, M. & Yıkılmış A. (2008). “Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlamasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(2):141-159. <http://efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/article/download/1038/1918>. Erişim Tarihi: 11.11.2018.
- Yavuz, M. (2017). “Kaynaştırma Uygulamalarında Çalışan Öğretmenlerin Kaynaştırma Yeterlilik Düzeylerini Bazı Değişkenler Açısından İncelemesi”, Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, (11):401-411. <http://www.inesjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=1445&Detay=Ozet>. Erişim Tarihi: 20.11.2018.
- Yıldırım Erişkin, A.; Yazar-Kıraç, S. & Ertuğrul, Y. (2012). “Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, Milli Eğitim, (193):200-213. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/442341>. Erişim Tarihi: 22.11.2018.
- Yıldız, H. (2017). “İlkokula Devam Eden Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Çocuklarının Eğitimlerine Katılımlarının İncelenmesi”, Türkiye Eğitim Dergisi, 2(2):82-94. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/398319>. Erişim Tarihi: 20.11.2018.